

**SOUČASNÝ STAV A ETIKA ZNALECKÉ
ČINNOSTI V ČR****THE PRESENT STATE AND THE ETHICS OF EXPERT ACTIVITIES IN THE
CZECH REPUBLIC**

*Příspěvek XVII. Mezinárodní vědecké konference soudního inženýrství,
Brno, 25.–26. 1. 2008.*

ABSTRAKT: V příspěvku je analyzován současný stav znalecké činnosti – počty znalců a znaleckých ústavů v ČR, příprava na znaleckou činnost, průběžné ověřování kvalifikace znalců a odhadců, profesní občanská sdružení znalců a odhadců, znalečné, jeho výše a termíny proplácení, funkčnost zákona a snahy o jeho novelizaci. Ve druhé části je zamýšlení nad etikou znalecké činnosti obecně, zejména pak v oboru ekonomika – oceňování nemovitostí a v oboru doprava. Na závěr je připomenuto třicet základních zásad etiky znalce.

ABSTRACT: There is analyzed the current state of the expert praxis in the article – numbers of experts and expert institutions in the Czech republic, preparing for the expert work, continuous verification of the qualifications of experts and appraisers, expert's civil associations, survey fees (it's range and terms of payments), statute of the experts. In the second part is a reflection on the ethics expert activities in general, especially in the field of economy – the valuation of real estate and traffic. Finally, it recalled thirty basic principles of ethics expert.

1. SOUČASNÝ STAV ZNALECKÉ ČINNOSTI V ČR**1.1 Počty znalců a znaleckých ústavů v ČR**

V současné době je v ČR zapsáno v seznamech celkem 10 791 znalců (před rokem nás bylo 10 992) a 3233 tlumočnicků ((loni 3 477) – fyzických osob, 151 znaleckých ústavů prvního a 282 ústavů druhého oddílu. V tab. 1 jsou uvedeny podrobnější počty jednotlivých oborů, v některých případech i specializací, v tab. 2 je přehled ústavů. K tabulkám poznámky:

- součet jednotlivých oborů nesouhlasí s počtem znalců celkem, poněvadž řada znalců je jmenována pro více oborů,
- u znaleckých ústavů jsou počty uvedeny jen ve vybraných oborech, poněvadž členění oborů znaleckých ústavů je částečně jiné než členění znalců jednotlivých.

1.2 Příprava na znaleckou činnost

Pro výchovu znalců bylo v roce 1965 bylo na VUT v Brně vytvořeno pracoviště soudního inženýrství a dnem 1. 4. 1970 Ústav soudního inženýrství. Podle vzoru ústavu byla zřízena další obdobná pracoviště, některá také z velké části převzala osnovy výuky znalců. Jako první to byl Ústav soudního inženýrství Žilinské univerzity, dále Institut oceňování majetku při Vysoké škole ekonomické v Praze, Ústav soudního inženýrství Stavební fakulty Slovenské technické univerzity v Bratislavě a jako zatím poslední Ústav soudního inženýrství v dopravě Dopravní fakulty ČVUT v Praze. Na VUT v Brně také již přes deset let probíhá vědecká výchova

v oboru Soudní inženýrství, byly zpracovány znalecké standardy a pro rozšíření informovanosti znalců je vydáván časopis Soudní inženýrství.

V akademickém roce 2008/09 zahajuje Ústav soudního inženýrství VUT v Brně magisterský studijní program Soudní inženýrství, se dvěma obory: Realitní inženýrství a Expertní inženýrství v dopravě. Oba obory jsou dvouleté, prezenční, s titulem inženýr, navazující na bakalářské studium technických, ekonomických resp. právních oborů. Studium by mělo být mj. přípravou na studium soudního zřetelství formou celoživotního vzdělávání a na doktorský studijní program Soudní inženýrství.

1.3 Průběžné ověřování kvalifikace znalců a odhadců

Od roku 1988 prakticky ustalo pravidelné školení a přezkušování znalců, organizované Ministerstvem spravedlnosti.

Občas jsou prováděna přezkoušení organizovaná krajskými soudy, školení je ponecháno soukromým subjektům, profesním znaleckým občanským sdružením a školám. Ministerstvo také prakticky zcela utlumilo činnost sborů pro znalecké otázky ministra spravedlnosti. Je tedy skutečně otázkou, nakolik jsou někteří znalci informováni o současném stavu poznání v jejich oborech.

V roce 2007 podal senátor Jiří Zlatuška návrh novelizace zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících. Návrh měl dva body: změnit podmínku českého občanství na občanství EU a požadovat, aby u ústavů specializovaných na znaleckou činnost (I. oddíl seznamu znaleckých ústavů) posudky mohly zpracovávat jen osoby, jež jsou současně znalci zapsanými do seznamu. Důvodem bylo,

Výkon a etika znalecké činnosti

Tab. I Počty znalců dle oborů v ČR k 18. 1. 2008 a porovnání s rokem 2007

Celkem oborů					46	
Součet v oborech 2008					15 308	
Č.	Základní obor	Odvětví	2007	2008	Nárůst 07-08	Nárůst v %
1	Bezpečnost práce	–	135	134	–1	–0,7
2	Čistota ovzduší	–	54	52	–2	–3,7
3	Doprava Pozn.: z toho analýza dopravních nehod: 232	Doprava letecká, Doprava městská, Doprava silniční, Doprava vodní, Doprava železniční, Skladiště a překladiště	413	417	4	1,0
		Z toho: Doprava silniční	359	363	4	1,1
		Doprava městská	271	277	6	2,2
4	Drahé kovy a kameny (zkoušení pravosti a ryzosti)	–	44	45	1	2,3
5	Dřevo – zpracování	–	61	60	–1	–1,6
6	Ekonomika Pozn.: u oceňování podniků a movitých věcí možná meziroční chyba podle slovního zařazení specializace v seznamu na webu MSp	Řízení, plánování a organizace ekonomiky, Ceny a odhady, Dodavatelsko-odběratelské vztahy, Investice, Mzdy, Peněžnictví a pojišťovnictví, Racionalizace, Správa národního majetku, Účetní evidence, Ekonomická odvětví různá	7 361	7 236	–125	–1,7
		Z toho ceny a odhady nemovitostí	3 178	3 141	–37	–1,2
		movitých věcí	126	468	342	271,4
		motorových vozidel	521	517	–4	–0,8
		strojů	520	492	–28	–5,4
	podniků	120	302	182	151,7	
7	Elektronika	–	169	160	–9	–5,3
8	Elektrotechnika	–	245	236	–9	–3,7
9	Energetika	–	112	111	–1	–0,9
10	Geodézie a kartografie	–	59	58	–1	–1,7
11	Hutnictví	–	18	18	0	0,0
12	Chemie	Hmoty umělé, Hnojiva strojená, Léčiva (výroba), Vlákna umělá, Chemická odvětví různá	89	88	–1	–1,1
13	Jaderná fyzika	–	1	1	0	0,0
14	Keramika	Porcelán	6	6	0	0,0
15	Kriminalistika	–	86	90	4	4,7
16	Kybernetika	Výpočetní technika	140	141	1	0,7
17	Kůže a kožešiny (zpracování)	–	31	31	0	0,0
18	Lesní hospodářství	Myslivost, Dříví – těžba	250	213	–37	–14,8
19	Meteorologie	–	4	4	0	0,0
20	Obaly	–	3	2	–1	–33,3
21	Ochrana přírody	–	176	178	2	1,1
22	Paliva	–	13	12	–1	–7,7
23	Papír	Papír-výroba, Papír-zpracování	4	3	–1	–25,0
24	Patenty a vynálezy	–	94	91	–3	–3,2
25	Pismoznalectví	–	20	20	0	0,0
26	Potravinářství	Cukrovarnictví, Konzervování potravin, Lihoviny pálené, Maso – zpracování, Nápoje nealkoholické, Pekařství, Pivovarnictví, Potravinářská odvětví různá, Tuky jedlé, Zkoumání potravin	31	30	–1	–3,2
27	Požární ochrana	–	76	77	1	1,3
28	Právní vztahy k cizině	–	4	5	1	25,0

Výkon a etika znalecké činnosti

Č.	Základní obor	Odvětví	2007	2008	Nárůst 07–08	Nárůst v %
29	Projektování	–	114	111	–3	–2,6
30	Ropa – zpracování	–	1	1	0	0,0
31	Sklo	–	6	5	–1	–16,7
32	Služby	–	16	16	0	0,0
33	Spoje	–	32	31	–1	–3,1
34	Sport	Sport – provozování, Sportovní zařízení	38	41	3	7,9
35	Stavebnictví	Inženýrské stavby, Stavební materiál, Stavby dopravní, Stavby důlní a těžební, Stavby energetických zařízení, Stavby obytné, Stavby průmyslové, Stavby vodní, Stavby zemědělské, Stavební odvětví různá	1 829	1 813	–16	–0,9
36	Strojírenství	Strojírenství těžké, Strojírenství všeobecné	1 096	1 079	–17	–1,6
37	Střelivo a výbušniny	–	63	61	–2	–3,2
38	Školství a kultura	Pedagogie, Psychologie, Estrády a varieté, Film, Rozhlas, Televize, Tisk, Umění dramatické, Umění hudební, Umění literární, Umění výtvarné	297	296	–1	–0,3
39	Tabák	–	2	3	1	50,0
40	Tarifní dopravní	–	0	0	0	–
41	Technické obory (různé)	–	237	229	–8	–3,4
42	Těžba	Geologie, Minerální prameny, Plyn zemní, Těžba ropy, Těžba nerostů	176	170	–6	–3,4
43	Textilie	–	27	25	–2	–7,4
44	Tiskařství	–	2	2	0	0,0
45	Umělecká řemesla	–	41	41	0	0,0
46	Vodní hospodářství	Čistota vod, Meliorace, Rybářství a rybníkářství	163	159	–4	–2,5
47	Zařízení národní obrany a bezpečnosti	–	3	4	1	33,3
48	Zdravotnictví	Epidemiologie, Farmakologie, Genetika, Hematologie, Hygiena, Chirurgie, Interna, Ortopedie, Pediatrie, Porodnictví, Pracovní úrazy a nemoci z povolání, Psychiatrie, Sexuologie, Soudní lékařství, Toxikologie, Zdravotnická odvětví různá	1 428	1 413	–15	–1,1
		Z toho soudní lékařství	81	84	3	3,7
49	Zemědělství	Chmelařství, ovocnářství a zahradnictví, Včelařství, Veterinářství, Vinařství, Výroba rostlinná, Výroba živočišná, Zemědělská odvětví různá	303	289	–14	–4,6
	Celkem znalců		10 992	10 791	–201	–1,8

že „pro seznam ústavů ve smyslu zákona o znalcích a tlumočnících není zákonem stanovena žádná věcná podmínka zařazení fakticky libovolné obchodní společnosti na tento seznam, zákon nepředpokládá žádné překonávání věcné způsobilosti takové společnosti tuto činnost vykonávat, statutární orgány společnosti neskládají žádný slib obdobný slibu individuálních znalců z § 8 zákona, není pro ně předepsána povinnost řádného výkonu znalecké činnosti alespoň v rozsahu, který ve smyslu §§ 5–12 stanovuje individuálním znalcům zákon. Posudky znaleckých „ústavů“ přitom mají svým začleněním do zákona o znalcích a tlumočnících, ale i v § 110 trestního řádu postavení, které jim dává větší důvěryhodnost, než posudkům znalců jako fyzických osob.“

Návrh pana senátora Zlatušky byl sice ve druhém čtení zamítnut, je však třeba popravdě konstatovat, že v případě některých znaleckých ústavů má pan senátor pravdu; zjištění kvalifikace ústavu před zapsáním do seznamu, případně ověřování po dobu jeho činnosti je ovšem zřejmě problémem Ministerstva spravedlnosti resp. sborů pro znalecké otázky ministra spravedlnosti. Zavedení návrhu senátora Zlatušky by mohlo znamenat dosti podstatné komplikace. Je řada případů, kdy se jedná o práce natolik velkého rozsahu, že není možné, aby je zpracoval jeden znalec. Čili je třeba přibrat znalce – právnickou osobu. Přitom ovšem není zájmem majitele společnosti, aby všichni jeho pracovníci byli zapsanými znalci a měli velký rozsah vedlejší činnosti (pokud je znalec jednou

Výkon a etika znalecké činnosti

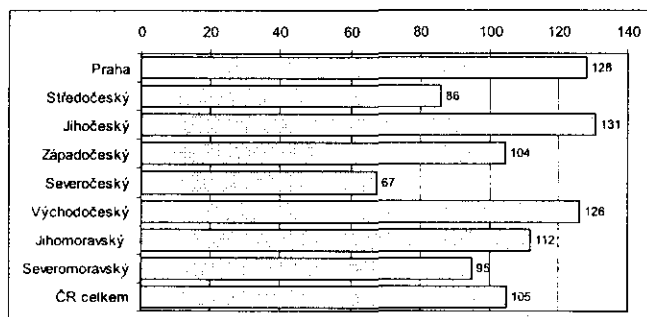
Tab. 2 Počty znaleckých ústavů dle oborů v ČR k 18. 1. 2008

Počet ústavů v II. oddílu (vědecké ústavy, vysoké školy ap.)				282	
Celkem oborů u znaleckých ústavů (členění odlišné od znalců jednotlivých)				91	
Obor	Ústavy I. oddíl	Ústavy II. oddíl	Obor	Ústavy I. oddíl	Ústavy II. oddíl
Aplikace geografie pro potřeby obrany státu	0	0	Ochrana ovzduší	0	1
Automatizace	0	1	Ochrana přírody	6	21
Bezpečnost práce	1	5	Ochrana přírody a životního prostředí	0	1
Biologie	0	2	Paliva	1	5
Čistota ovzduší	0	10	Papír	0	1
Doprava	11	22	Patenty a vynálezy	3	2
– z toho dopravní nehody	5	7	Pedagogické školství	0	2
Drahé kovy (zkoušení pravosti a ryzosti)	0	1	Písmoznalectví	3	2
Drahé kovy a kameny	0	0	Polygrafie	0	1
Dřevařské inženýrství	0	1	Potravinářství	0	9
Dřevo – zpracování	0	3	Požární ochrana	15	3
Ekologie	0	2	Právní vztahy k cizině	0	1
Ekonomika	95	41	Projektování	3	13
– z toho oceňování nemovitosti	61	9	Psychologie	1	2
– z toho oceňování mot. vozidel	15	2	Pyrotechnika	1	2
Elektronika	2	9	Ropa – zpracování	0	2
Elektrotechnika	3	15	Sklo	0	2
Energetika	1	13	Služby	1	4
Filatelie	0	0	Sociální vědy	0	1
Geodézie a kartografie	0	5	Spoje	1	7
Geodézie a kartografie pro potřeby obrany státu	0	2	Společensko – vědní školství	0	1
Geochemie	0	1	Sport	0	7
Geologická práce	0	1	Stavebnictví	22	27
Geologie	0	2	Strojírenství	14	29
Geomatika	0	1	Strojní inženýrství	0	1
Historie	0	1	Střelivo a výbušniny	0	4
Hutnictví	1	8	Školství	1	36
Hydrologie	0	2	Školství a kultura	1	15
Chemická odvětví různá	0	1	Tarifý dopravní	0	0
Chemie	2	30	Technické obory (různé)	1	9
Informační technologie	0	1	Telekomunikace	0	1
Informatika	0	3	Telekomunikací a pošt	1	0
Jaderná fyzika	0	4	Teologie	0	1
Keramika	0	3	Textilie	1	8
Klimatologie	0	1	Těžba	0	7
Koroze a ochrana proti korozi	0	1	Tiskařství	0	0
Krajinné inženýrství	0	1	Tlumočnictví	6	0
Kriminalistika	12	1	Umělecká řemesla	1	3
Kultura	2	27	Umělecké školství	0	5
Kůže a kožešiny (zpracování)	0	2	Veterinární medicína	0	2
Kybernetika	2	15	Vodní hospodářství	1	15
Lesní hospodářství	1	6	Výpočetní technika	0	1
Lesní inženýrství	0	1	Výtvarné umění	0	1
Matematika	0	1	Zařízení národní obrany a bezpečnosti	3	3
Meteorologie	0	4	Zdravotnictví	6	72
Metrologie	0	1	Zdravotnictví – ochrana veřejného zdraví	0	15
Obaly	0	2	Zemědělství	3	40

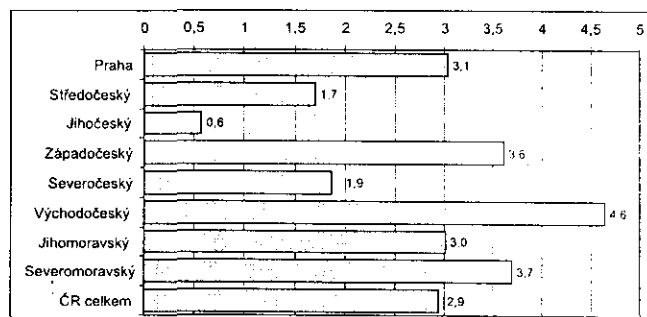
Výkon a etika znalecké činnosti

Tab. 3 Průměrné počty znalců v jednotlivých soudních krajích (2008)

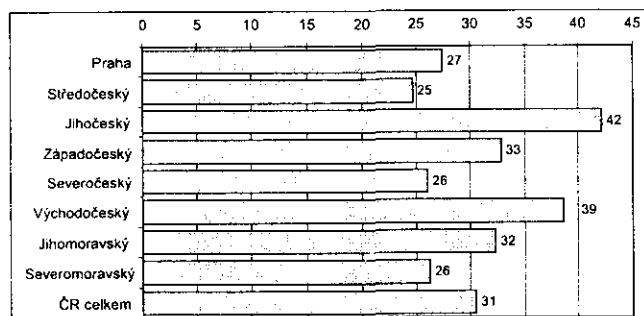
Kraj	Počet obyvatel	Znalci pro obor (odvětví, specializaci)				Celkem všechny obory
		Oceňování nemovitostí	Oceňování podniků	Doprava silniční	Stavebnictví	
Praha	1 188 126	326	36	56	267	1 522
Středočeský	1 175 254	290	20	27	127	1 010
Jihočeský	702 488	296	4	27	96	919
Západočeský	859 139	282	31	25	146	897
Severočeský	1 179 465	308	22	29	91	791
Východočeský	1 226 893	474	57	28	280	1 548
Jihomoravský	2 030 612	656	61	101	512	2 270
Severomoravský	1 925 212	507	71	70	292	1 828
ČR celkem	10 287 189	3 141	302	363	1 813	10 791

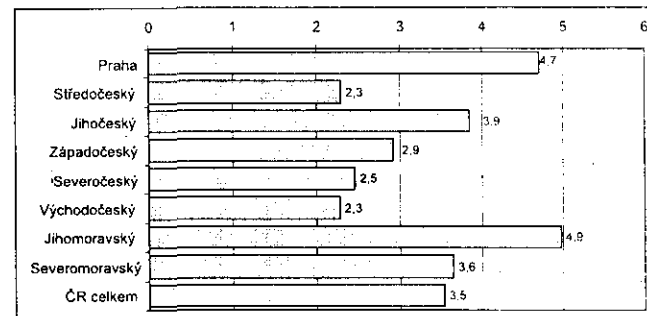
Obr. 1 Průměrný počet znalců na 100 tis. obyvatel v jednotlivých krajích – všechny znalecké obory celkem

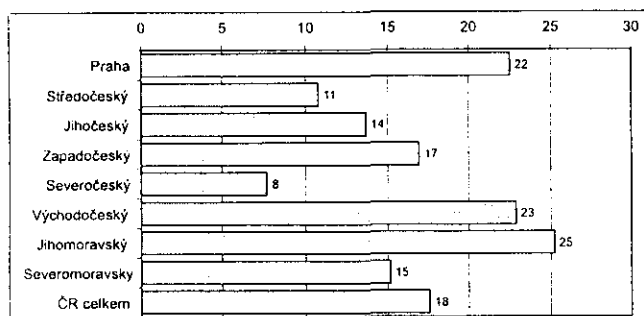
Obr. 4 Průměrný počet znalců na 100 tis. obyvatel v jednotlivých krajích – znalci pro oceňování podniků

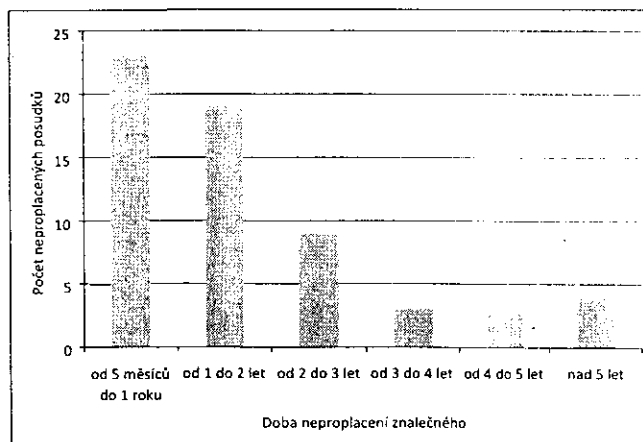
Obr. 2 Průměrný počet znalců na 100 tis. obyvatel v jednotlivých krajích – specializace oceňování nemovitostí

Obr. 5 Průměrný počet znalců na 100 tis. obyvatel v jednotlivých krajích – znalci pro dopravu silniční

Obr. 3 Průměrný počet znalců na 100 tis. obyvatel v jednotlivých krajích – znalecký obor stavebnictví

Obr. 6. Lhůty neproplácení znaleckého

jmenován, pak má povinnost zpracovávat posudky pro státní orgány prakticky bez možnosti odmítnutí). Navíc představitel znaleckého ústavu nemá vliv na to, zda skutečně budou jeho pracovníci jmenováni, i když problematiku ovládají, poněvadž toto záleží zcela na rozhodnutí předsedy krajského soudu resp. ministra spravedlnosti.

Za důležitou považujeme spíše ověřenou kvalifikaci znalce. V řadě oborů existuje specializované studium soudního znaleství, i na vysokých školách (např. Ústav soudního inženýrství Vysokého učení technického v Brně pro obory oceňování majetku, analýza silničních nehod a vstupní kurzy pro znalce ostatních oborů, Fakulta strojního inženýrství VUT v Brně – Ústav výrobních strojů, systémů a robotiky pro obory strojírenství a ekonomiky výrobních strojů a zařízení, Institut oceňování majetku Vysoké školy ekonomické v Praze, předmět soudní lékařství je povinným na lékařských fakultách ap.).

Důležité pak je, že existuje mezinárodní systém ověřování – certifikace osob institucemi akreditovanými podle evropské normy ČSN-EN ISO/IEC 17024 „Posuzování shody – Všeobecné požadavky na orgány pro certifikaci osob“. Pracoviště provádějící tuto certifikaci jsou náročně akreditována Českým institutem pro akreditaci, o.p.s.

Vlastní průběh certifikace je takový, že jsou přesně dány požadavky na danou funkci – tzv. kritériální normy, a při certifikaci se zjišťuje, zda je shoda mezi teoretickými znalostmi a praktickými dovednostmi uchazeče o certifikaci a danou kritériální normou. Řešením by tedy bylo namísto povinnosti výkonu činnosti zapsanými znalci požadovat, aby na ústavu podle § 21 odst. 1 zákona byly do určitého data osoby certifikované pro danou specializaci na akreditované instituci. Jedná se o placenou službu, takže by zde nebyl žádný náklad ze strany státního rozpočtu. Alternativou by byla certifikace systému jakosti znaleckého ústavu.

1.4 Profesionální občanská sdružení znalců a odhadců

Po roce 1989 vznikla řada profesních občanských sdružení znalců a tlumočnicků. První bylo Sdružení znalců ČR, později přejmenované na Komoru soudních znalců ČR, o.s., která v posledních letech prožívala po náhlém úmrtí svého předsedy Ing. Stibůrka personální krizi ve vedení. Dalšími, jak jistě víte, je Asociace znalců a odhadců ČR, o.s., sídlící v Brně při Ústavu soudního inženýrství Vysokého učení technického v Brně, ke které v roce 2007 přešla jihomoravská krajská sekce stavebnictví Komory soudních znalců ČR jako profesní obor stavebnictví a oceňování nemovitostí AZO. V lednu se jako analogický územní profesní obor připojila sekce stavebnictví KSZ Plzeň a připravuje se sekce Karlovy Vary. Po připojení uvedených profesních oborů bude mít AZO přibližně 800 členů.

Dalším občanským sdružením je Česká komora odhadců majetku, o.s. se sídlem v Praze; je zde i řada dalších, někdy až bizarních.

Analytici silničních nehod jsou členy prestižní EVU – Evropské společnosti pro výzkum a analýzu nehod, o.s., jejíž národní skupina sídlí v Brně při Ústavu soudního inženýrství VUT v Brně.

Znalci pro lesní hospodářství se sdružili pod velmi aktivní Českou unií soudních znalců v lesním hospodářství, o.s.

Aktivita a spolupráce těchto občanských sdružení je na různé úrovni.

1.5 Znalečné, jeho výše a termíny proplácení

Úvodem je třeba konstatovat, že jsou zde dva režimy:

1. při podávání posudků pro státní orgány znalečné dané zákonem a jeho prováděcí vyhláškou,
2. při podávání posudků pro potřeby občanů a organizací v souvislosti s jejich právními úkony sjednání odměny a způsobu náhrady nákladů dohodou.

Druhý případ je z hlediska zákona prakticky bezproblémový. Jinak je tomu u odměňování posudků pro státní orgány. Základní kolize jsou zde následující:

1. Výše hodinové sazby při požadované špičkové úrovni neodpovídá při horní sazbě 350 Kč/h ani průměrné mzdě v ČR.
2. Přitom Policie ČR vnitřním předpisem nařídila ještě snížení této horní hranice.
3. Není možno sjednat předem výši odměny za znalecký posudek, následně pak při složitých posudcích, vyžadujících velký rozsah práce, jsou hodiny kráceny.
4. O znalečném u soudů rozhodují vyšší soudní úředníci, kteří neznají spis ani posudek a nemají tedy představu o nutném rozsahu práce.
5. V občanském soudním řízení jsou velmi dlouhé lhůty od podání posudku po úhradu znalečného. AZO provedla průzkum lhůt znalečného: na jeho základě je možno konstatovat:
 - díky novele trestního řádu, která ukládá orgánům činným v trestním řízení lhůty pro rozhodnutí o znalečném a pro proplácení znalečného si žádný z členů AZO nestěžoval na lhůty u znalečného od Policie ČR a od soudů v trestním řízení,
 - naopak v občanském soudním řízení jsou zde lhůty řádově v letech: z posledního průzkumu AZO a ÚSI vyplynuly ojediněle i lhůty 5 a více roků, nejdelší lhůta zatím neproplaceného znalečného je dokonce přes 14 roků (viz obr. 6 – statistika zatím neproplaceného znalečného se lhůtami nad 5 měsíců, k datu konference celkem 61 případů).

1.6 Funkčnost zákona a snahy o jeho novelizaci

Před rokem jsme v úvodním referátu naší tradiční konference konstatovali, že v červnu 2007 uplynulo 40 let od schválení zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících. Zákon nahradil původní nefunkční přechodný zákon a přinesl řadu novinek, v některých případech i světově unikátních. Navázal na původní úpravu tím, že zachoval seznamy znalců a tlumočnicků, vedené justičními orgány, stejně jako stanovil předpoklady a způsob jmenování a důvody odvolání. Nově zde poprvé na světě bylo stanoveno jako přednostní důvod jmenování absolvování speciální výuky pro znaleckou činnost, pokud je v oboru zřízena, rovněž jako předpoklad existence znaleckých ústavů, jak specializovaných na znaleckou činnost, tak vědeckých pracovišť, což oboje se projevilo jako velmi funkční.

Naprázdno zatím vyšly snahy o novelizaci zákona, předkládané novely byly vesměs horší než stávající funkční zákon a neprošly ani prvním čtením v Poslanecké sněmovně, obdobně jako poslanecký návrh (inspirovaný některými znalci) o vytvoření povinné komory pro všechny soudní znalce.

Novelizace by ovšem v některých směrech byla přece jen vhodná, a netýká se ve většině případů zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ale z větší části spíše prováděcí vyhlášky

a některých dalších předpisů. Problémy, které nás zřejmě tíží, jsou hlavně následující:

- při zadávání znaleckého posudku státním orgánem (nejčastěji soud resp. orgán Policie ČR):
 - neprojednání zadání posudku a pokládaných otázek s uvažovaným znalcem předem; v řadě případů by se tím předešlo zbytečnému protahování termínu kvůli upřesňování zadání a dodatkům posudků, případně skutečnosti, že se jedná o případ speciální, který by bylo vhodné zadat jinému znalci daného oboru;
 - neprojednání termínu zpracování, kdy při zaneprázdněnosti znalce je třeba přibírat znalce dalšího,
 - nemožnost projednání resp. sjednání výše předpokládané odměny znalce, kdy potom nastávají často významné komplikace při stanovení znaleckého, jež rovněž přináší zdržení celé věci jen kvůli putování spisu mezi soudy různé úrovně kvůli rozhodnutí o znalečném;
- při vlastním výkonu znalecké činnosti: není možno zaměstnávat asistenta (obdobně jako mají advokáti koncipienta), který kromě pomoci znalci v jednodušších pracích by získával tolik potřebné praktické zkušenosti pro svoji další případnou znaleckou činnost;
- v oblasti odměňování znalecké a tlumočnické činnosti pro státní orgány:
 - celkově nízká výše odměny za znaleckou činnost;
 - rozmezí odměny, kdy o skutečné hodinové sazbě rozhoduje jednostranně zadavatel posudku, stejně jako o počtu uznaných hodin;
 - skutečnost, že jako den zdanitelného plnění pro DPH se uvažuje den podání znaleckého posudku, i když o výši znaleckého rozhodne soud resp. státní orgán až podstatně později.

Uvedené problémy se budeme snažit řešit; k tomuto je již vyvíjena iniciativa ÚSI VUT v Brně, AZO ČR o.s., EVU, o.s.-NS v ČR i soudních lékařů.

2. NĚKOLIK POZNÁMEK K ETICE ZNALECKÉ ČINNOSTI

V další části našeho příspěvku si dovolueme uvést některé etické problémy znalecké činnosti, s konkrétními příklady.

2.1 K oboru ekonomika – oceňování nemovitostí

Zde jako základní problémy vidíme:

1. Malou snahu některých znalců o další sebevzdělávání. Známe příklady, kdy znalci třeba i s vysokým vzděláním se domnívají, že vše umějí, a potom mají zbytečné problémy, když zjistí, že z neznalosti udělali chybu.
2. Znalecké posudky, jež jsou nepřezkoumatelné. Znalci velmi stroze popisují nemovitosti, někdy neuvádějí umístění ani základní rozměry staveb.
3. Používání nezdůvodněných hodnot. Příkladem může být znalecký posudek při stanovení obvyklé ceny nemovitostí pro správce konkurzní podstaty s následujícím pochybným postupem ocenění nemovitostí:

- nejprve bylo provedeno ocenění staveb a pozemků podle cenového předpisu, s koeficientem prodejnosti K_p ,
 - následně ocenění časovou cenou (nákladové ocenění podle předpisu, bez koeficientu prodejnosti),
 - ocenění výnosové (nájemné bylo použito bez řádného zdůvodnění resp. bez doložení konkrétního nájemného obdobných nemovitostí),
 - stanovení obecné ceny (odhadem z předchozího) a
 - stanovení obvyklé ceny tak, že bylo provedeno snížení hodnot zjištěných výše uvedenými postupy z důvodu potřeby okamžitého prodeje (koeficientem 0,70) a pak ještě snížení na špatnou prodejnost (u jednoho areálu koeficientem 0,8, u zbývajících koeficientem 0,2, oboje bez konkrétního zdůvodnění těchto hodnot, například z již realizovaných pokusů prodat obdobné nemovitosti, a bez zdůvodnění, proč někde je koeficient 0,8 a někde 0,2).
4. Za správné nelze považovat stanovení ceny porovnávacím způsobem při malém počtu srovnávacích nemovitostí, problematická bývá i úprava na jejich odlišnosti.
 5. Z hlediska etiky obecně i podle Mezinárodních oceňovací standardů je nepřijatelné, aby znalec zpracoval posudek na klientem předem určenou cenu nemovitosti.
 6. Za neetické je možno považovat (věřme že ojedinělý) případ vyjádření, v němž se konstatuje, že na určité straně kritizovaného posudku je vypočteno zhodnocení nemovitosti za určité období, a přitom na této stránce posudku není o zhodnocení vůbec nic uvedeno.
 7. Problémem je stále metodika stanovení obvyklé ceny – zda podle cenového předpisu včetně oceňovací vyhlášky, nebo za použití definice obvyklé ceny z § 2, odst. 1, věta druhá a další zákona č. 151/1997 Sb. Zde se domníváme, že by bylo na místě, aby se v tomto angažoval sbor pro znalecké otázky ministra spravedlnosti, za účasti teoretických pracovníků z oblasti práva i výkonných pracovníků justice. Znalci nepřísluší řešit právní otázky; do vyřešení tohoto problému nám tedy zřejmě nezbude, abychom se vyhnuli problémům, než zadavatele posudku předem požádáme o stanovení, jakou cenu požaduje (k tomu mu podat příslušná vysvětlení, jaký je problém), resp. vypracovat posudek v alternativách.

2.2 K etice znalecké činnosti v oboru doprava

Je poměrně těžké najít hranici mezi neetickým jednáním, nedbalostí, neznalostí, respektive hloupostí, tendencím jednáním a úmyslem, nebo jen jiným technickým názorem. Na ústavu máme zkušenost, že pouze jednou byl znalec v oboru dopravy prokázán úmysl, když v dávných dobách znalec ve snaze změnit závěry posudku vygumoval diagram závislosti ujeté dráhy na čase před nehodou, nakreslený na milimetrovém papíru, když znalec potom na stejném listu milimetrového papíru nakreslil diagram tak, aby řidiči pomohl.

Samostatnou kapitolou jsou posudky zpracovávané pro osoby, trestně stíhané pro pojistné podvody, resp. pro jejich obhájce. Ve většině případů, navíc když se zjevně jedná o systematickou činnost těchto osob, se jen stěží dá hovořit o odlišném technickém názoru. Už jsme se také setkali s povzdechem až podivem soudců, že se jednotliví znalci před soudem, kterému byly postupně předloženy posudky s protichůdnými závěry, odvolávají na základní fyzikální zákonitosti a jak je tedy možné, že lze dojít k zcela protichůdným závěrům. Zkušenost justice je navíc taková, že se

setkává s protichůdnými závěry u většiny znaleckých oborů, ale z technických oborů k tomu dochází nejčastěji v dopravě, včetně právě pojistných podvodů.

Důsledkem tohoto současného stavu je skutečnost, že se stále častěji policisté i soudci našeho ústavu dotazují, jestli nemůžeme se znalci, kteří podávají posudky, jež nevedou ke spravedlivým rozsudkům, něco dělat. Nemůžeme, obecně máme povinnost mlčenlivosti. Máme i zkušenost, že pokud se soud v položených otázkách zeptal, v čem spočívají rozpory s předchozími posudky a rozpory jsou zásadní, soud konstatoval, že se na takového znalce tzv. „podívá“. Někteří znalci spoléhají na skutečnost, že prokázat znalci úmysl je velmi obtížné, pokud tomu nepomohou sami, gumováním na milimetrovém papíru.

V současné době se na ÚSI zpracovává alespoň statistika jednotlivých revizí na předchozí znalecké posudky, která by měla dát alespoň nějaký obraz o kvalitě činnosti jednotlivých znalců. Dále bude zaznamenávána i účast jednotlivých znalců na konferencích a zdokonalovacích seminářích pořádaných ÚSI, což umožní přehled o tom, jak se jednotliví znalci snaží dále vzdělávat a zůstat tak neustále svými vědomostmi a znalostmi na nejvyšší možné úrovni stavu poznání v daném oboru.

2.3 Typické případy nekorektních postupů při analýze silničních nehod – obecně

Zde se pokusíme uvést nejčastější případy:

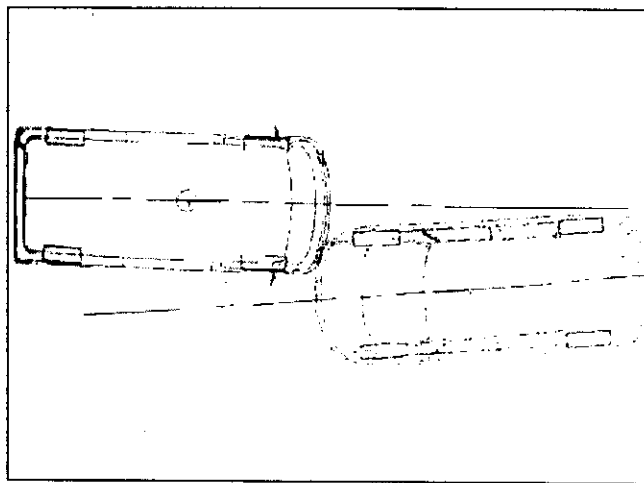
- Nekorektní nastavení parametrů rázu za účelem dosažení žádoucího postřetového pohybu i přes nesprávné vstupní parametry (rychlosti a směry pohybu vozidel, nesprávná střetová poloha). Zejména se jedná o:
 - posunutí bodu rázu do nekorektní polohy, mimo oblast průniku karoserií, často i zcela mimo obrys obou vozidel (např. 0 až 15 cm nad vozovku),
 - nekorektní nastavení úhlu roviny rázu tak, že se mění střet bez skluzu na střet se skluzem a naopak,
 - nekorektní koeficient restituice.
- Technicky (zejména fyzikálně) nepřijatelná korekce postřetového pohybu:
 - nastavení nerovnoměrného přibrzdování jednotlivých kol za účelem změny směru pohybu vozidla i v případech, kdy nedošlo k poškození řádného z vozidlových kol,
 - nastavení fyzikálně nemožné korekce pohybu volantem (např. natočení kol z úhlu $+20^\circ$ do úhlu -25° za dobu 0,1 sekundy).
- Nastavení střetových poloh neodpovídajících poškození vozidla za účelem změny postřetové rotace.
- Nastavení nekorektních předstřetových parametrů, např.:
 - vysoká předstřetová rotace při běžném přejetí vozidla do protisměru (např. 3 a 8 rad/s, což by odpovídalo rotaci před střetem přibližně 0,5 otáčky vozidla (171 st.), respektive 1,3 otáčky vozidla (456 st.) kolem svislé osy za sekundu,
 - nízké brzdné zpomalení, přestože vozidlo zanechalo zřetelné brzdné stopy.

2.4 Konkrétní případy problematického přístupu z praxe analýzy silničních nehod

Některé typické případy problematických postupů znalců při jednání soudu či při analýze silničních nehod:

1. Znalec vypracoval znalecký posudek následných střetů více vozidel (jedno osobní, jež předjíždělo vozidlo dodávkové a střetlo se s protijedoucí nákladní soupravou, a další osobní, jedoucí před dodávkou, které se sice s žádným z nich nestřetlo, ale řidič byl obžalován pro náhlé vybočení před vozidlo jedoucí za ním, jehož řidička měla v úmyslu předjíždět. Znalec přiložil diagramy dráha-čas, ze kterých bylo zřejmé, že vůbec problematice nerozumí; kdyby je býval zpracoval řádně, bylo by mu muselo vyjít, že řidička vybočila nikoliv kvůli vozidlu obžalovaného, ale kvůli dodávkovému vozidlu, jež bylo za ním. Znalec tím významně prodloužil řízení a zejména psychickou újmu člověku nespravedlivě stíhanému.
2. Problematické jsou také technicky nepodložené závěry při posuzování nehod v souvislosti s pojistnými podvody: znalec striktně prohlásí za technicky nepřijatelné poškození vozidla po kolizi s druhým vozidlem, přitom chybí fotodokumentace korespondujícího poškození, či vůbec vozidla, které mělo poškození způsobit.
3. Znalec, který zpracovával posudek na dopravní nehodu v přípravném řízení, předložil odvolacímu soudu, který projednával věc po více než čtyřech letech po nehodě (postupně byly soudu I. stupně a odvolacímu předloženy dva posudky obhajoby, které popisují pohyb vozidel zcela odlišně než znalec v posudku v přípravném řízení), několik fotografií a igelitový sáček se střepy, které vyhotovil, respektive nasbíral na místě nehody asi 14 dní po nehodě při zhlédnutí místa DN. Těmito novými skutečnostmi chtěl dát soudu najevo, že jeho posudek je ten správný.

Znalec nejdříve znázornil střetovou polohu vozidel podle obr. 7

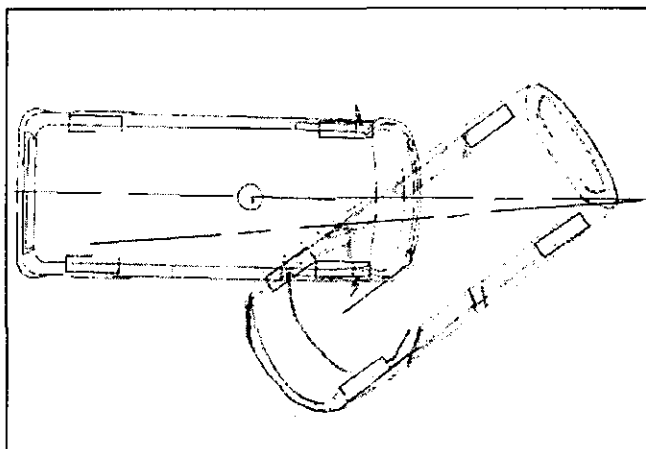
Obr. 7

Potom znázornil natočení vozidel během střetu při skluzu styčných ploch, kdy tuto nemá ještě odvozenou výpočtem – viz obr. 8.

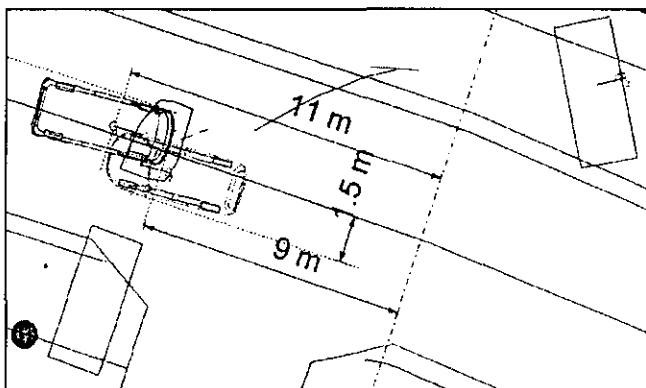
O pět stránek dále znázornil střetovou polohu dle obr. 9.

Po výpočtu s podporou výpočetního programu odvodil pohyb, který nemá dříve deklarované rysy střetu se skluzem a musí být tedy v rozporu s dříve uvedeným obr. 8 – viz obr. 10.

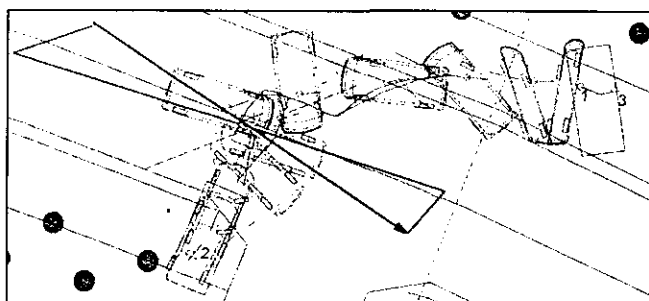
4. Znalec pro zpracování posudku pro obhajobu ve věci pojistného podvodu provedl znalecký experiment, při kterém simuloval,

Obr. 8

Obr. 9

Obr.10

jak k předemné nehodě mělo dojít. (Poznámka: ve spisu bylo mj. uvedeno, že při příjezdu policie na místo nehody byly střepy zamety a vysypány do kontejneru.) Celý experiment byl velmi pečlivě a dobře natočen na videokameru a přiložen jako důkaz, že se nehoda stala tak, jak účastníci popisují. Stačilo si videozáznam prohlédnout a bylo zcela zřejmé, že právě tak, jak ukázal experiment znalce, nemohla nehoda probíhat, neboť vozidla by se dostala do kontaktu v místech, kde poškozena nebyla, a naopak by se nedostala do vzájemného kontaktu v místech, kde poškození byla zdokumentována.

5. Znalec si v posudku dopravní nehody stanoví „omezující podmínky“ typu:

4. Obecné předpoklady a omezující podmínky:

Znalecký posudek byl zpracován v souladu s následujícími obecnými předpoklady a omezujícími podmínkami:

- 1) Soudní znalec vycházel z obecně dostupných informací, z informací a prohlášení o pravosti a platnosti podkladů předložených objednavatelem a z dostupných databází a kartoteky znalce.
Znalec tedy neodpovídá zejména za:
 - a) Pravost a platnost vlastnických nebo jiných věcných práv k posudkem dotčeným movitým věcem
 - b) Pravost a platnost práv k cizím věcem a nájemních vztahů k nim, jejichž existence měla, nebo mohla mít vliv na provedení znaleckého posudku
- 2) Soudní znalec vycházel z předpokladu, že získané informace z objednavatelem předložených podkladů pro zpracování znaleckého posudku byly věrohodné a správné a nebyly tudíž ve všech ohledech zpochybnitelné. Znalec prohlašuje, že použité PC programy jsou jeho vlastnictvím a neodpovídá za možné rozpory vzniklé použitím uvedených programů.

kde zejména bod 3) je alarmující, neboť přece víme, že potom by takový posudek nebyl vůbec použitelný. Navíc každý druhý program má mj. uvedenou doložku, jako např. PC-Crash: *Uživatel přebírá všechna rizika za používání a výsledky počítačového programu.*

2.5 Třicet zásad etiky znalce

Závěrem si dovoluujeme připomenout třicet zásad, uvedených již před deseti lety v publikaci „Soudní inženýrství“:

1. Stále zvyšovat svou odbornou úroveň, nelitovat peněz a času na opatřování odborné literatury a časopisů.
2. Vyhýbat se zpracování znaleckých posudků pro známé a příbuzné. Je zde námitka podjatosti, navíc problémy s úhradou a konečně, příbuzným se stejně člověk (tedy ani znalec) nezavděčí.
3. Při zadání znaleckého posudku si nechat přesně specifikovat znalecký úkol, tuto specifikaci uvést do posudku.
4. Nenechat se donutit k vypracování posudku v termínu, v němž není možno posudek solidně promyslet a vypracovat včetně potřebné kontroly textu a výpočtů.
5. Dodržovat příslibené termíny; není-li to v některém případě možné, včas objednavatele informovat s odůvodněním a s uvedením reálného termínu.
6. Nezpracovávat znalecké posudky v oboru resp. odvětví, pro něž nemám oprávnění, případně pokud je nad moje síly a schopnosti raději doporučit jiného odborníka.
7. Nečinit rozdílu mezi posudkem jednoduchým a složitým, žádný z nich nepodceňovat.
8. Vycházet z maxima informací, nelitovat snahy na opatření podkladů.
9. Používat správné odborné názvy; pokud nejsou obecně známé, vysvětlit jejich význam, stejně jako význam použitých zkratk.
10. S objednateli a stranami jednat na úrovni, s pochopením pro jejich problémy, nikoliv však podlézavě nebo naopak povyšně.
11. Místní šetření provádět po řádné předchozí přípravě, na místě získat maximum informací, odcházet až když již není možno získat žádné další (nejlépe s prakticky hotovým posudkem).
12. Provádět si řádnou dokumentaci místního šetření. Kde je to jen trochu vhodné, provádět fotografickou dokumentaci resp. videozáznam. Tyto záznamy pokud možno provádět tak, aby bylo možné v budoucnu provést fotogrammetrické vyhodnocení, bude-li to třeba.
13. Věnovat maximální pozornost zpracování nálezu jako první a velmi důležité části znaleckého posudku.

14. Do znaleckého posudku uvádět ke každému vstupnímu údaji a speciálnímu postupu resp. vzorci jeho původ.
15. Vstupní údaje zkoumat z hlediska technické přijatelnosti; v případě rozporu žádat od zadavatele upřesnění případně doplnění.
16. Všechny údaje a výpočty ve znaleckém posudku nejméně jednou překontrolovat, včetně správnosti vstupních hodnot, hodnot dosazovaných z literatury a předpisů a hodnot přenášených z jednoho výpočtu do druhého, zejména pak při dodatečných opravách; zde je někdy lépe udělat posudek znovu.
17. Není-li možno na základě dodaných podkladů učinit jednoznačné závěry, uvést závěry v alternativách s podrobným vysvětlením, kdy která alternativa platí.
18. Znalecký posudek zpracovávat komplexně, při zvážení všech souvislostí, nestydět se dílčí problémy konzultovat se specialisty.
19. Být absolutně nestranný, i když je to někomu nepříjemné resp. vyvíjí určitý nátlak. I zdánlivě stálé a neporazitelné veličiny se časem mění a nové si z dřívější doby velmi dobře pamatují.
20. Vždy si uvědomovat, že se nejedná jen o řešení specifického technického či počítařského problému, ale že výsledek se často velmi citlivě dotýká něčího osudu.
21. Neřešit právní problémy; tam kde vzniká nejistota, vyžádat od zadavatele upřesnění nebo řešit posudek v alternativách.
22. Při častém používání určité metodiky se občas zamyslet, zda nevzniká systematická chyba, která by se opakovala.
23. Občas si soustředěně znovu přečíst celé předpisy, které znalec používá při vypracování posudků.
24. Prověřovat používané počítačové programy, zda vyhovují i v extrémních hodnotách. U programů pro oceňování zkoumat, zda skutečně vyhovují předpisu, podle kterého má být výpočet prováděn.
25. Při zpracování stanoviska k námitkám vůči posudku postupovat bez emocí, věcně, otázky již v posudku zodpovězené neodpovídat znovu, odkázat na posudek.
26. Při zpracování revizního posudku uvážit, jaké podklady měl k dispozici předchozí znalec a jaký úkol mu byl uložen.
27. Dbát na vnější úpravu znaleckého posudku.
28. Vést řádně předepsanou evidenci.
29. Odměny za znalecké posudky pro občany a organizace sjednávat písemně předem.
30. Řádně přiznávat příjmy ke zdanění.

A na úplný závěr citát neznámého soudce ke znalci s evidentně nepodloženými jednoznačnými závěry: „Pane znalče, vy nemáte ani pochybnosti intelektuála?“

Recenze:
Doc. Ing. Lubomír Mikš, CSc.
Ing. Ivan Krejsa